

דף שבועי

בס"ד

פרשת ניצבים וילך, תשפ"ו, מספר 1684

"תבוא" או "תביא": בין הנהגה משותפת להנהגה יחידנית איתמר ורהפטיג

רש"י-

"כִּי אֶתָּה תְּבֹא אֶת הָעָם הַזֶּה" (לא:ז) – כתרנומו: ארי את תיעול עם עמא הדין. משה אמר לו ליהושע: זקנים שבדור עמהם, הכול לפי דעתם ועצתם. אבל הקב"ה אמר לו: "כִּי אֶתָּה תְּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם", תביא – על כורחם, הכול תלוי בך, טול מקל והך על קדקדם, דְּבָר אחד לדור, ואין שני דְּבָרִים לדור.

ר"י בכור שור מרחיב:

"כִּי אֶתָּה תְּבֹא אֶת הָעָם הַזֶּה" – עם העם תבוא, כלומר: זקנים שבדור, על פיהם ובעצתם תעשה, ותתנהג [ב]מידת ענוה, כי משה היה עניו מאוד, וצוה ליהושע להתנהג [ב]מידת ענוה. אבל הקב"ה אמר לקמן "כִּי אֶתָּה תְּבִיא" – אתה תהיה המוציא והמביא, על פך ישק כל עמי – דְּבָר אחד לדור ואין שני דְּבָרִים לדור (בבלי סנהדרין ח ע"א). כשיש שני דְּבָרִים, מה שרוצה זה לא רוצה זה, והוי לה קדירה דבי שותפי (בבלי בבא בתרא כד ע"ב).

הרד"ץ הופמן מבאר בביאורו שם:

הדבר מובן בפשטות, שבפסוק זה, שמשה רבינו דיבר אל יהושע לעיני כל ישראל, רמז לו על שיתוף הזקנים בהנהגת העם, אבל להלן (פסוק כ"ג) שמדובר אל יהושע שלא בנוכחות הזקנים, מוזהר יהושע, בתור שר צבא אחראי, שעליו לשים אל לבו את אחריותו ועליו להשתמש לפעמים אף באמצעים חמורים כדי להשיג את המשמעת הדרושה. על כן נאמר שם: "כִּי אֶתָּה תְּבִיא".

ויש להוסיף את הדגשת רש"י שם, כי בפרשה הראשונה מסופר שמשה ממנה את יהושע, וכביכול אומר לו מניסיונו שיש לשתף את זקני העם בהנהגה, ואילו בפרשה השנייה נאמר שהקב"ה בעצמו ממנה את יהושע (ראו גם רש"י לפסוק כג), ואומר לו את האמת; אחריות ההנהגה מוטלת עליו ואין ראוי שיסמוך על אחרים כי אם על הקב"ה בלבד.

פרשת וילך מתארת את פרידת משה מבני ישראל לפני מותו. בין היתר מסופר על המנהיג החדש.

כבר מפרשת פנחס אנו יודעים כי יהושע הוא המנהיג אחרי משה. בפרשתנו חוזרת התורה פעמיים על מינוי זה, אך יש הבדל ניכר בלשון בין שתי הפרשיות ונשתדל לבארם.

בפרשת וילך כתוב (לא:ז):

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאִמָּץ כִּי אֶתָּה תְּבֹא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם וְאֶתָּה תִּנְחִילָנָה אוֹתָם.

לאחר כמה פסוקים העוסקים במצוות הקהל, ה' פונה למשה ושוב חוזר למינוי המנהיג, ואומר:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יְמֶיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ בָּאֵהָל מוֹעֵד וְאֶצְנֹנִי וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְבוּ בָּאֵהָל מוֹעֵד (יד).

כִּי אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתַי זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנֶאֱצָוּ וְהָפַר אֶת בְּרִיתִי. וְהָיָה כִּי תִמְצָאֵן אוֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵי לַעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֹתִי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי.

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וַיֵּצֵאוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאִמָּץ כִּי אֶתָּה תְּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ (כ-כג).

כמה שאלות עולות כאן:

א. לשם מה נצרך כפל המינוי?

ב. מדוע שונה הסגנון מ"אתה תבוא" ל"אתה תביא"?

מפרשי המקרא השיבו כמה תשובות:

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גמלאי); מכון צומת, אלון שבות.

דעת הקהל

אני מבקש להציע הבדל נוסף בין הנהגה משותפת בבחינת "תבוא" לבין הנהגה יחידנית בבחינת "תביא". בהנהגה של תבוא המנהיג מנהיג יחד עם זקני העם, מתחשב ברצונותיהם ומנהיגם בנחת, וכפי שרש"י אומר: "הכול לפי דעתם ורצונם". אבל בהנהגה זו יש חשש שמרוב התחשבות בדעתם, ובנוסף לענוותנותו של המנהיג, כפי שמציין הבכור שור, הוא יעלים עין מסטייה קלה מדרך האמת, ויזנח את דרך התקיפות. יתר על כן, הקב"ה במפורש מודיע למשה כי העם יחטא וימצאו אותו רעות. ואז נדרש מן המנהיג לגלות תקיפות ולמחות על כל סטייה מדרך התורה; הנהגה של תביא.

להלן אפנה לכמה מקורות המחייבים את ההנהגה למחות כנגד כל עושי עוולה למיניהם.

שהיה לו למחות

א. שבת נד ע"ב

כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה – נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו – נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו – נתפס על כל העולם כולו. אמר רב פפא: והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא. כי הא דאמר רבי חנינא: מאי דכתיב ה' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו. אם שרים חטאו – זקנים מה חטאו? אלא, אימא: על זקנים שלא מיחו בשרים. לאמור, ככל שהתפקיד גבוה יותר, האחריות גוברת.

ב. סנהדרין קג ע"א

ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה (שהיו רשעים). נסתכל בצדקיה, ונתקרה דעתו. בצדקיה נמי כתיב: 'ויעש הרע בעיני ה'! שהיה בידו למחות ולא מיחה.

ג. תנחומא בלק י"ט

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הָעָם וְגו' (במ' כה:ד). רבי יודן אומר, ראשי העם תלה, על שלא מחו בבני אדם המיחדין כשמש.

ד. רש"י מלא יא:ז

"אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלים ולמלך שקץ בני עמון". רש"י: 'אז יבנה שלמה במה', רבותינו אמרו מתוך שלא מיחה בנשיו נקראת על שמו.

ה. ילקוט שמעוני שופטים רמז סח

וכל מי שספק בידו למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל דמים שנשפכים בישראל נשפכים על ידיו, שנאמר: "וְאִתָּה בֶן אָדָם צִפָּה נִתְּתִיד וְגו', וְאִתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע" (יח' לג:ז-ט), מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. ואם תאמר אותם שנים ושבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין, מפני מה נהרגו? היה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עיירותיהם של ישראל: יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך ארץ בשנה, בשנים, בשלוש, בארבע, בחמש, עד שיתיישבו ישראל בארצם ... והם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם, כל אחד ואחד רץ לכרמו ולזיתו ואומר: שלום עלי נפשי שלא

להרבות הטורח... וכשעשו בגבעת בנימין דרכים מכווערים ודברים שאינם ראויים, יצא הקב"ה להחריב את העולם כולו, ונפלו מהם שבעים ושנים אלף. ומי הרג אותם? סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם.

ו. תלמוד ירושלמי מסכת יומא פרק א הלכה א

ומנין למשוח מלחמה שאין בנו עובד תחתיו? ת"ל "שבעת ימים ילבוש הפה תחתיו מבניו" וגו' (שמ' כט:ל), את שהוא בא אל אהל מועד לשרת בקדש בנו עובד תחתיו, יצא משוח מלחמה שאינו בא אל אהל מועד לשרת בקדש. ומנין שהוא מתמנה להיות כהן גדול שנ' "וּפִינְחָס בֶּן אֱלִעֶזֶר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לַפָּנִים ה' עִמּוֹ" (דה"א ט:כ). ר' יוסי כד הוה בעי מקנטרה לר' לעזר בי ר' יוסי הוה א"ל לפנים עמו לפנים עמו; בימי זימרי מיחה בימי פילגש בגבעה לא מיחה.

יש לומר כאן, שאפילו פנחס, שמשמש כסמל למחאה בעובדי עבירה, לא חזר על קנאותו שנית בימי פילגש בגבעה, והירושלמי אף רואה בכך סיבה מדוע תפקיד משוח מלחמה לא עובר בירושה.

סיכום

ראינו שני סוגי מנהיגות: מנהיגות של "תבוא", כאשר המנהיג עוקב אחר דעת הקהל ומתחשב בה, ומנהיגות של "תביא", כאשר המנהיג תקיף ומוחה על כל סטייה מהדרך שיש לילך בה.

בפרשתנו מבואר שאין אלו שני סוגי מנהיגים, אלא על אותו מנהיג להיות מוכן לנהוג בכל אחת מהדרכים הללו, על פי צורכי הזמן והמקום.

ואולי דרך זו מרומזת כבר במינוי המקורי. שכן, נאמר על יהושע בפרשת פנחס: "איש אשר רוח בו" (במ' כז:יח). אומנם רש"י מפרש "שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד", אבל יש מקום להוסיף כוונה שנייה; כלומר, איש אשר רוח בו לדעת להלך בדרך ההנהגה הראויה בהתאם לרוח התקופה.

עוד עלה על דעתי שכפל התפקידים של יהושע רמז כבר בשמו. יהושע מסמל מנהיג שמושיע, מנהיג תקיף, שפועל על דעת עצמו, ללא עזרת זקני העם, אך אם כן צריך היה להיקרא: הושע או מושיע. השם 'הושע' אומר שאינו מושיע לבד, וכפי שרש"י פירש (במ' יג:טז): "י-ה יושיעך מעצת המרגלים". כלומר, שהמנהיג נזקק לסיוע מלמעלה, ויש שנציגי העם הם שליחי הקב"ה להשתתף עם המנהיג בהובלת העם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף